

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ
Кафедра філософії, біоетики та історії медицини
ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
ЦЕНТР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ "HUMANUS" (Болгарія)
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ ТА МЕДИЧНОЇ ЕТИКИ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ КОМЕНСЬКОГО В БРАТИСЛАВІ (Словаччина)

ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ ТА МЕДИЦИНИ В ПОСТСЕКУЛЯРНУ ДОБУ

матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького)

25 – 26 листопада 2022 р.

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ
Кафедра філософії, біоетики та історії медицини
ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
ЦЕНТР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ "HUMANUS" (Болгарія)
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ ТА МЕДИЧНОЇ ЕТИКИ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ КОМЕНСЬКОГО В БРАТИСЛАВІ (Словаччина)

ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ ТА МЕДИЦИНИ В ПОСТСЕКУЛЯРНУ ДОБУ

матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького)

25 – 26 листопада 2022 р.

Київ
Видавництво НМУ ім. О. О. Богомольця

2022

УДК 2+61] (062)

Р 36

Філософія релігії та медицини в постсекулярну добу: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького). – К.: НМУ ім. О. О. Богомольця, 2022. – 278 с.

ISBN 978-617-7565-95-5

Редакційна колегія:

Кучин Юрій Леонідович – ректор НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Науменко Олександр Миколайович – перший проректор з науково-педагогічної роботи та післядипломної освіти НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Земсков Сергій Володимирович – проректор з наукової роботи та інновацій НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Скрипник Рімма Леонідівна – проректор з науково-педагогічної роботи, міжнародних зв'язків та європейської інтеграції НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Филипович Людмила Олександрівна – провідний науковий співробітник Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, професор.

Відповідальні редактори:

Васильєва Ірина Василівна – завідувач кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Шевченко Сергій Леонідович – професор кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ ім. О. О. Богомольця.

Технічні редактори:

Васюк Ірина Василівна – викладач кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ ім. О. О. Богомольця.

Лапутько Анна Валеріївна – викладач лаборант кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ ім. О. О. Богомольця.

Затверджено до друку Вченою радою Національного медичного університету імені О. О. Богомольця (протокол № 4 від 01 грудня 2022 р.)

ISBN 978-617-7565-95-5

© НМУ ім. О. О. Богомольця, 2022

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

ФЕНОМЕН ВІЙНИ У ХРИСТІЯНСЬКІЙ ЕТИЦІ ТА ЖИТТІ СВТ. ЛУКИ	12
<i>Науменко О. М., Васильєва І. В.</i>	
ПРОБЛЕМА БІОЕТИКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ НАУЦІ	16
<i>Земсков С. В., Гололобова К. О.</i>	
РЕЛІГІЯ, ПРАВА ЛЮДИНИ, МЕДИЦИНА: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ У ФОКУСІ ДИХОТОМІЇ “ГЛОБАЛЬНЕ – ЛОКАЛЬНЕ”	18
<i>Бучма О. В.</i>	
ВОЙНО-ЯСЕНЕЦЬКИЙ. ХІРУРГ – ДАВНИНА ТА СУЧАСНІСТЬ	23
<i>Храпач В. В.</i>	
ПРОФЕСІЙНА ТА ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСОРСЬКО- ВИКЛАДАЦЬКОГО КОЛЕКТИВУ НМУ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	24
<i>Власенко О. М., Кучеренко І. І., Плевако К. В.</i>	
THE END-OF-LIFE CARE – CURRENT ETHICAL AND LEGAL DILEMMAS	28
<i>Mária Mojzešová, Silvia Capíková</i>	
ДУХОВНА ЖИЗНЬ В ПОСТСЕКУЛЯРНУЮ ЕПОХУ: ПРИЗВИВЫ И ВЫЗОВЫ ...	31
<i>Марина Луптакова</i>	
ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ: НА ПРИКЛАДІ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ	31
<i>Пустовіт С. В.</i>	
PASTORAL NEEDS IN TODAY'S ONLINE COMMUNITIES	37
<i>Hedviga Tkáčová</i>	
ДУШПАСТИРСЬКА СЛУЖБА: ДОСВІД АРМІЙ СВІТУ ТА УКРАЇНИ	40
<i>Мойсеєнко В. О., Шостка І. П., Тарченко Н. В.</i>	
ЛЮБОВ ЯК НАЙБІЛЬША ЗАПОВІДЬ ХРИСТА У ВЧЕННІ СВЯТИТЕЛЯ ЛУКИ КРИМСЬКОГО	43
<i>Ханжу В. Б.</i>	

– 12.07.90.

5. Bezemer M. A. Pastoral Care in the Dutch military Forces. – Amsterdam: S. n., 1994. – 18 p.
6. Здіорук С. І., Яремчук В. Д. Духовно-гуманітарні аспекти стратегії розвитку військових формувань України. К., 1995.
7. Концепція душпастирської опіки у Збройних Силах України. URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/zvyazki-z-gromadskistyru/rada-u-spravah-dushpastirskoio-piki-pri-ministerstvi-oboroni-ukraini/normativni-dokumenty-ta-metodichni-rekomendaczi/2014/07/08/konczepczyia-dushpastirskoi-opiki-u-zbrojnih-silah-ukraini/>.
8. Закон України Про Службу військового капеланства. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>

Ханжи В. Б.,

Одеський національний медичний університет,
Vladkhan.od@ukr.net

ЛЮБОВ ЯК НАЙБІЛЬША ЗАПОВІДЬ ХРИСТА У ВЧЕННІ СВЯТИТЕЛЯ ЛУКИ КРИМСЬКОГО

Трактат “Наука і релігія” видатного діяча науки і релігії ХХ століття святиителя Луки Кримського (професора В. Ф. Войно-Ясенецького), написаний у 1954 р., має набагато ширшу проблематику, ніж та, яку можна собі уявити, просто прочитавши назву роботи. Низку розділів цієї праці присвячено осмисленню, мабуть, найбільшій темі філософсько-етичного та релігійного знання – теми любові. У цих тезах пропонується аналіз тлумачення ідеї гуманізму та поняття любові у вченні святиителя Луки.

Безпосередньому осмисленню обраної проблеми передує критика невірних з погляду християнства інтерпретацій ключових ідей цього віровчення [6] (наведу деякі з критичних зауважень, що озвучуються автором). По-перше, це стосується твердження, що мораль християнства нібито ґрунтується на принижуючих гідність людини ідеалах покірності силам, які домінують над нею, смирення з несправедливістю суспільного устрою, і нібито в ній присутні позиції відчаю та сумніву у підсумковому тріумфі добра над злом, що в результаті вкладає в морально-ідеологічний каркас християнства концепти рабства, пасивності та безпорадності.

Тут слід зазначити, що подібні тлумачення справді мали місце у філософській літературі. Так, у роботах німецького філософа Фрідріха Ніцше кинуті, мабуть, найбільш радикальний виклик традиційній системі цінностей. Як одну зі своїх цілей мислитель-радикал висуває розвінчання ідеалів християнської моралі. Філософ пише, що християнські цінності історично були засобом самозбереження, адже в період свого формування християнство постійно зазнавало гоніння з боку влади Стародавнього Риму, а принципи співчуття, захисту слабких, смиренності (“Люби свого ближнього”, “Підстав другу щоку”) дозволяли певним чином пристосовуватися до життя в критичних умовах.

Проте християнство, на думку Ніцше, перешкоджає найвищій внутрішній потребі людини – волі до влади. Він вважає, що внаслідок такої політики християнства гальмується процес природного відбору, а це, у свою чергу, веде до деградації соціуму, бо в суспільстві виявляється занадто багато слабких та безпорадних. В результаті людина, яка в біблійному вченні подана як “вінець творіння”, у Ніцше позбавляється будь-яких перспектив і позиціонується як проміжний етап, ланка еволюції. Підсумковою ж метою є прийдешня надлюдина, в якій якість волі до влади, що виступає як невичерпна вітальна стихія, сила, супутня до життя, виражена в абсолютній мірі. Дистанцію між людиною та надлюдиною автор констатує вустами Заратустри: “Что такое обезьяна в отношении человека? Посмешище или мучительный позор. И тем же должен быть человек для сверхчеловека: посмешищем или мучительным позором... Сверхчеловек – смысл земли” [4, с. 8].

У відповідь на заявлені тези святитель Лука зауважує таке. Звичайно ж, з одного боку, смирення і терпимість є ключовими атрибутами християнського способу взаємодії у людському середовищі, проте “...Евангелие учит тому, чтобы именно сильные смиряли себя перед своими братьями, посвящая свою жизнь служению человечеству, примером чего является Сам Христос” [6]. Більш того, прийняття даних відносин зовсім не означає формування відповідної структури адекватно до загального змісту приниження, експлуатації, ієрархії насильства. Все принципово інакше: християнська система інтеракцій концептуалізується любов'ю до людини, яку Євангеліє стверджує як вищий моральний ідеал. Святий апостол Павло в “Посланні до Ефесян” дуже точно визначає необхідний зв'язок показаних начебто несумісних моментів. Християни повинні вибудовувати свої стосунки з іншими людьми “...со всяким смиренномудрием и кротостью и долготерпением, снисходя друг ко другу любовью” [1].

Ще одна критична стріла святого Луки Кримського спрямована у бік тези ідеології войовничого атеїзму про те, що в серцевині християнської моралі – принцип індивідуалізму (“Кожен за себе, один Бог за всіх”), з чого випливає думка про нібито більшу цінність індивідуальної молитви християнина про порятунок тих, хто потребує на допомогу (як бачиться атеїстам – варіанта пасивної поведінки), на тлі активної рятувальної діяльності як такої. Відповідь мислителя є категоричною: індивідуалізм сутнісно суперечить моральним основам християнства, а справжнє формулювання наведеної вище (у спотвореному вигляді) приказки є таким: “Всі за одного, а Бог за всіх”. І вельми доречним на підтвердження сказаного є наведене святителем Лукою посилення на слова з “Євангелія від Іоанна”: “Немає більше від тієї любові, як хто душу свою покладе за друзів своїх” (Ін. 15, 13).

Третя позиція критики некоректного тлумачення християнського розуміння людинолюбства спростовує хибний висновок, суть якого в тому, що християнство, поширюючи принцип любові на всіх і вся, автоматично закликає любити і ворогів Вітчизни. Автор роботи “Наука і релігія” резонно зауважує, що історії відомі приклади того, як звинувачення в антипатріотизмі, будучи маніпулятивно використовуваними політично зацікавленими особами, часто викликали масове невдоволення народонаселення, що й було, як

правило, метою маніпуляторів і провокаторів. “Когда не помогали приемы простой клеветы, – находимо у Луки Крымского, – обвинения в разврате, изуверстве, когда не помогало обвинение даже в атеизме..., тогда прибегали к клевете политического характера и обвиняли христиан в антиобщественных и антигосударственных преступлениях” [6]. Класичним прикладом подібних безбожних дій є звинувачення християн у підпалі Риму (64 р. н. е.) і репресії, що відбулися після цього. Звичайно ж, досить поширена версія, що організатором підпалу був імператор Нерон, підтримується далеко не всіма істориками, але те, що відповідальними за цей трагічний випадок буквально призначили насамперед християн (можливо, серед звинувачених були також представники деяких східних релігій та культів), є фактом достовірним. Святитель Лука, який під час війни, коли у медичних закладах бракувало хірургів, організовував госпіталі, вчив лікарів і сам цілодобово оперував, з ще не вщухлим болем нагадує злостивцям, яку колосальну роботу вела Церква в роки війни, надаючи матеріальну і моральну допомогу народу та армії у справі перемоги над ворогом, а також те, що і у післявоєнні роки її боротьба за мир продовжується [6].

Переходячи до осмислення основних принципів християнського гуманізму, архієпископ Сімферопольський та Кримський пише, що людинолюбство фундаментально ознаменовує християнську мораль, виступаючи її невід’ємною ціннісною компонентою. У віровченні християнства до людини та її ролі у світовій історії завжди було особливе ставлення. Рід людський звеличений над іншими природними творіннями, як мінімум, двома обставинами. По-перше, тільки людина створена «за образом і подобою Божою». У святителя Луки читаємо: “Образ Божий в человеке – это отражение свойств Творца: разум, воля, свобода, влечение к добру. Подобие – это уподобление Творцу, как в смысле духовного совершенствования, так и в возделывании и преобразовании природы, в деле построения счастливой и справедливой жизни” [6]. По-друге, саме людську форму життя образ Всевишній для того, щоб прийти у природний світ. Бог, як наголошує Святе Письмо, заради спасіння людей сам став людиною. І зробив Він це, навіть знаючи, що Його тяжкі страждання та болісна смерть на хресті є невідворотними, саме через любов до людського роду. Тому в християнських молитвах як синонім слова “Бог” використовується слово “Людинолюбець” [6]. Святитель Лука Кримський нагадує [6], що саме заповідь любові була відзначена Ісусом у відповідь на запитання про головну заповідь у релігійному законі: “Полюби Господа Бога твого всім сердцем твоїм, і всією душею твоєю, і всією думкою твоєю. Це є перша і найбільша заповідь. Друга ж подібна до неї: люби ближнього твого, як самого себе. На цих двох заповідях утверджується весь Закон і Пророки” (Мф. 22, 37–40; Мк. 12, 30–31). Христос, постійно називаючи себе “Синоном Людським”, таким простим і водночас найглибшим чином показував безкорисливу і жертвону сутність Своєї любові до людей, готовність віддати в кінцевому рахунку своє життя заради блага людського.

У вченні святого Луки простежуються щонайменше два варіанти тлумачення поняття любові (здійснюваного, звичайно, в органічній кореляції із загальнохристиянськими уявленнями). По-перше, любов мислиться як неодмінний обов’язок кожного християнина. При цьому цей обов’язок

розуміється не як зовнішній чинник, що має примусовий характер (“з-під палиці”), а як внутрішня установка на альтруїстичне, аж до самопожертви, ставлення до ближнього – за прикладом Ісуса Христа, який прийняв мученицьку смерть заради спасіння всього роду людського. Слід особливо наголосити, що в даному випадку поняття “ближній” артикулюється не в іудейському сенсі, коли до таких були віднесені лише члени відповідної релігійної громади. Ближнім є людина взагалі, бо, за глибоким висловлюванням апостола Павла (“Послання до Колоссян”), для істинного християнина “...нет ни Еллина, ни Иудея, ни обрезания, ни необрезания, варвара, Скифа, раба, свободного, но всё и во всё – Христос” [2].

Виходячи з таких основоположних принципів християнської моралі, як життєствердження, а також прагнення світла і вищих цінностей, святий Лука представляє друге значення (що є тісно пов'язаним із першим) поняття любові – як шляху самовдосконалення кожного адепта даного віровчення. “Христианская мораль, – пише архієпископ, – мораль становлення человеческой личности, возрождаемого человека. Она возводит к совершенству и вместе с тем побуждает вырваться из рамок замкнутого индивидуализма и сплит свою жизнь с жизнью всего человечества” [6]. У цьому контексті дуже доречним бачиться нагадування про історичний зв'язок найважливіших віх людської історії в її християнському розумінні – гріхопадіння Адама та Пришестя Христа. Відроджувана людина – це весь рід людський, бо кожен його представник як нащадок Адама та Єви, з одного боку, несе на собі печатку первородного гріха, з іншого боку, дві тисячі років тому отримав і, як і раніше, має можливість використати за призначенням найбільший шанс порятунку і здобуття Царства Небесного завдяки спокутній місії Боголюдини. У святого апостола Павла у “Посланні до Римлян” у зв'язку з цим знаходимо: “Но дар благодати не как преступление. Ибо если преступлением одного подверглись смерти многие, то тем более благодать Божия и дар по благодати одного Человека, Иисуса Христа, преизбыточествуют для многих” [3].

Сучасний вчений-богослов О. І. Осипов звертає увагу на принципове питання про те, яка природа – “грішна”, тобто властива всім людям, які успадкували таку в результаті гріхопадіння, або “первозданна нестраждала, не смертна, нетлінна” Адама, який ще не згрішив, – була прийнята Господом при влюдненні (у ранні віки розвитку християнства детально опрацювання цієї ключової тонкощі віровчення здійснили святий Афанасій Великий, преподобний Єфрем Сирін, святий Григорій Богослов, преподобний Іоанн Дамаскін та ін.). Дослідник, нагадуючи, що крапку в резонансних у свій час суперечках було поставлено вже давно, зауважує: “Действительно, если Сын Божий уже в Воплощении исцелил человеческую природу, восприняв ее бесстрастной, нетленной, бессмертной, то Крест становится ненужным. Так упраздняется главное в христианстве – Крестная Жертва Христова, утверждается прямое крестоборчество” [5]. Першорядно важливим є те, що головною умовою становлення людини з темряви гріхопадіння до світла зцілення та спасіння є любов. Саме за допомогою любові, що сприяє зміцненню в людині якостей терплячості, милосердя, стриманості, смиренності, вона і відкриває для себе перспективу (нехай навіть тернисту!) морального оновлення

та покращення. “Евангелие принесло в мир, – читаємо у святителя Луки, – новые духовные ценности: веру, надежду, любовь. Но любовь, по словам апостола, – больше. Она есть совокупность совершенств!” [6].

Широкому колу читачів є відомим вислів святителя Афанасія Александрійського: “Бог став Людиною, щоб людина стала богом”. Здається, у наведених словах йдеться не лише про підсумкову мету – здобуття дару вічного життя в Царстві Небесному, а й про шлях до такої. Кожна людина, яка усвідомила акт абсолютного гуманізму Ісуса Христа, повинна прагнути узгоджувати своє життя зі зразком, явленим Господом Богом, – зразком безкорисливої любові, щедрого дарування блага іншим людям.

Література:

1. Апостол Павел. Послание к Ефесянам святого апостола Павла // Новый Завет. URL: <https://bible.by/syn/56/4/> (дата звернення: 01.11.2022).
2. Апостол Павел. Послание к Колоссянам святого апостола Павла // Новый Завет. URL: <https://bible.by/syn/58/3/> (дата звернення: 01.11.2022).
3. Апостол Павел. Послание к Римлянам святого апостола Павла // Новый Завет URL: <https://bible.by/syn/52/5/> (дата звернення: 01.11.2022).
4. Ницше Ф. Так говорил Заратустра. Книга для всех и ни для кого ; пер. с нем. Ю. М. Антоновского // Сочинения : в 2 т. / Сост. и примеч. К. А. Свасьяна. М. : РИПОЛ КЛАССИК, 1998. Т. 2. С. 5–240.
5. Осипов А. И. Посмертная жизнь. Изд. 5-е, испр. и доп. М.: Издательство “Даръ”, 2008 // Сайт “RoyalLib.com”. URL: https://royallib.com/read/osipov_aleksey/posmertnaya_gizn.html#0 (дата звернення: 01.11.2022).
6. Святитель Лука (Войно-Ясенецкий). Наука и религия // Сайт “Азбука веры”. URL: https://azbyka.ru/otechnik/Luka_Vojno-Jasenetskij/nauka-i-religija/ (дата звернення: 01.11.2022).

Павленко П. Ю.,

Відділення релігієзнавства
Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України,
pavpavua@gmail.com

“БЛАЖЕННІ УСПІШНІ Й ЗАМОЖНІ”: МОДЕРНІЗАЦІЯ ЄВАНГЕЛЬСЬКОГО ВІРОВЧЕННЯ ПІД НАТИСКОМ ГЛОБАЛІЗМУ

Глобалізм як ідеологія несе в собі розширення індивідуальних свобод, рівноправ'я, толерантизацію міжлюдських і гармонізацію міжцивілізаційних відносин, створення єдиного правового поля, економічну інтеграцію, злиття ринків, наявність відкритих суспільств. Все це надає стрімкості поширення